

**ЕТНОКУЛЬТУРНІ СЛОВЕСНО-ПОЕТИЧНІ ОБРАЗИ
В АФРО-АМЕРИКАНСЬКІЙ ПОЕЗІЇ**

У статті висвітлено лінгвокогнітивний та лінгвокультурний аспекти дослідження етнокультурної картини світу в афро-американській поезії, що розкриваєтьсязуризновиді етнокультурних словесно-поетичних образів.

Ключові слова: етнокультурний словесно-поетичний образ, етнокультурна картина світу, лінгвокультурема, етнокультурний смисл, концептуальні імплікації.

Дослідження мови як культурного коду нації, що зберігає скарби національної культури, стає пріоритетним серед кола питань загальнофілологічного характеру (М. Ф. Алефіренко, В. В. Воробйов, О. П. Воробйова, І. О. Голубовська, В. І. Карасик, В. А. Маслова, Ю. С. Степанов, Н. В. Слухай, В. М. Телія та ін. [1; 5; 6; 7; 9; 10; 16; 17; 18]). Розкриття способів актуалізації міфопоетичних ресурсів мовної системи в поетичному мовленні дозволяє висвітлити особливості етнокультурних уявлень про світ, що заповнюють певний шар етнокультурної картини світу, зокрема афро-американської спільноти.

Аналітичний огляд наукового доробку з проблеми етнокультурної картини світу засвідчує, що її досліджено в онтологічному, комунікативно-функціональному і когнітивно-дискурсивному вимірах. Так, у річці семантико-структурного підходу онтологічного напрямку виокремлено коло етнокультурних концептів різних лінгвокультурних спільнот [7], окреслено систему міфопоетичних і культурних значень у слов'янській культурі [5; 10; 18], визначено структуру етнокультурних концептів, розроблено методику їх вилучення [4; 9; 13]. З позицій лінгвосеміотичного підходу комунікативно-функціонального напрямку на основі передконцептуального аналізу слов'янських художніх текстів виокремлено коло етноконцептів східних слов'ян [16], з'ясовано регулятивно-сугестивну функцію етноміфопоетичних смислів у сучасних телевізійних текстах [15], виявлено складники етнічного передконцепту та їх роль у формуванні індивідуально-авторської картини світу [12], з'ясовано складники архетипного символу «світове дерево» [8]. В аспекті когнітивно-дискурсивної парадигми на основі методики лінгвокогнітивного та поетико-когнітивного

аналізу виявлені типи й види словесно-поетичних образів та лінгвокогнітивні операції їхнього формування [3; 11]. На основі когнітивно-прагматичного підходу та лінгвокогнітивного аналізу виявлено засоби вербалізації інтендованих імпліцитних смислів у німецькомовному діалогічному дискурсі, когнітивно-прагматичні характеристики дискурсивної імплікації [2], розроблено методiku вилучення імплікатів і визначено лінгвокогнітивні механізми їх формування в американському поетичному просторі [14].

Попри те, що етнокультурні смисли вивчалися в індивідуально-авторській, міфопоетичній, концептуальній картинах світу слов'янських, англійських, американських, німецьких художніх текстів, етнокультурна картина світу афро-американської поезії не отримала достатнього висвітлення з позицій нової антропоцентричної парадигми лінгвістики.

Актуальність дослідження зумовлена його відповідністю загальному спрямуванню робіт з когнітивної лінгвістики на виявлення креативних механізмів формування художніх образів, пояснення специфіки ідіостиля поета, а також значущістю афро-американської поезії для мультинаціональної американської культури. Відсутність робіт з вивчення афро-американської поезії в лінгвокогнітивному та лінгвокультурологічному ракурсі посилює актуальність обраної теми. Особливого значення набуває вивчення етнокультурної картини світу в афро-американських віршованих текстах у плані розкриття глибинних механізмів формування етнокультурних словесно-поетичних образів, визначення їхнього концептуального підґрунтя, етнокультурної специфіки.

Етнокультурну картину світу в афро-американській поезії розуміємо як частину загальної американської культури. В ній висвітлена міфопоетична картина світу етносу. Етнокультурна картина світу віддзеркалена в семантиці мовних одиниць крізь систему значень та асоціацій слова з особливими культурно-специфічними значеннями, що відбивають як образ життя, так і образ мислення. Етнокультурна специфіка в семантиці мовних одиниць є результатом впливу позамовних чинників – культурно-історичних особливостей розвитку народу [1], афро-американського етносу зокрема.

У руслі лінгвокогнітивної та лінгвокультурологічної парадигми на основі творчого опрацювання положень когнітивної лінгвістики, когнітивної поетики і лінгвокультурології **етнокультурна картина світу** в афро-американській поезії тлумачимо як лінгвокультурний когнітивний конструкт, що інкорпорує сукупність образів, вірувань, уявлень темношкірого етносу про навколишню дійсність, про своє місце та роль у світі.

Етнокультурну картину світу афро-американської поезії досліджено через аналіз образного простору, що розкривається в етнокультурних словесно-поетичних образах. **Етнокультурний словесно-поетичний образ** визначено як лінгвокогнітивний та лінгвокультурний спосіб організації змісту віршованого тексту, в якому маніфестовані міфопоетичні уявлення етносу про світ.

Особливість етнокультурної картини світу в афро-американській поезії полягає у тому, що не дивлячись на адаптацію, асиміляцію в американській культурі, колективне позасвідоме укорінене у свідомості афро-американської спільноти. Воно

безсвідомо, автоматично проявляється у поєднанні етнокультурної і національної картини світу, яка є спільною для американського соціуму. Унаслідок нашарування універсальної й етноспецифічної картин світу в основі афро-американського глибинного образу лежить переплетення різних уявлень етносу.

У результаті комплексного аналізу типів і видів етнокультурних словесно-поетичних образів виявлено, що вони актуалізують образний і валоративний шари етноконцептів ЛЮДИНА, РАБСТВО, СВОБОДА, БОГ, БАТЬКІВЩИНА, ДІМ. Названі концепти вважаємо етнокультурними, оскільки їх образно-асоціативний шар містить етнокультурну інформацію. У концепції дослідження особливу значущість становлять ті словесно-поетичні образи, котрі містять етнокультурні смисли, активовані міфологемами та етнокультуремами як згорнутим знанням етносу про світ.

Образний простір афро-американської поезії є упорядкованою сукупністю різних типів і видів словесних поетичних образів. Критерієм розмежування типів етнокультурних словесно-поетичних образів слугують різні знання етносу про світ, що опрідметнені в семантичному просторі віршованого тексту. Спираючись на типологію словесно-поетичних образів Л. І. Белехової [3, с. 285–378], етнокультурні словесно-поетичні образи поділяються на архетипні (старі), стереотипні та параболічні (нові). Отже, розглянемо декілька прикладів етнокультурних словесно-поетичних образів в афро-американській поезії.

Рівноправність темношкірого етносу із білим народом в американській державі виражена в етнокультурному словесно-поетичному образі “*Now / milkweed and blackberries are keepers of the cornfield*” (Компшукана NV, 59). Фітонім *milkweed* є метафорою білої людини, оскільки морфема *milk* має одним зі своїх значень саме білий. У свою чергу, фітонім *blackberries* є метафорою темношкірої людини, завдяки колоративному компоненту *black*. Відтак, лексична одиниця *cornfield* виступає параболічним образом США, мультинаціональною країною як поле, величезний простір, на якому росте безліч різних трав.

Негативні конотації чорного кольору передачі у словесно-поетичному образі “*Jessie's black / And her way will be black, and / jerkier even than mine*” (Brooks SP, 85). У наведеному прикладі лексична одиниця *black* є словесним образом-символом *нещастя, горя, печалі, невдачі* як результат переосмислення африканського архетипного образу-символу *вдачі, злагоди*, у зв'язку із набутим культурно-історичним досвідом темношкірого етносу на території США. Темний колір набув негативного значення, оскільки люди з темною шкірою зазнавали знущання, катування з боку білої раси. Тому життя темношкірої людини сповнене стражданнями, випробуваннями (*her way will be black*).

Сильний характер темношкірого етносу сформувався у результаті його багатостолітньої боротьби, жертвності. Так, в етнокультурному словесно-поетичному образі “*Not that success, for him, is sure, infallible./ But never has he been afraid to reach./ His lesions are legion./ But reaching is his rule*” (Brooks SP, 55) гіпербола *his lesions are legion* (легіон поразок) виражає ціліспрямованість, активну боротьбу етносу за свободу, свої права. Номінативна одиниця *reaching is his rule* є лінгвокультуремою, що виражає принцип вирішення поставленого завдання, досягнення мети та маніфестує етнокультурні смисли *витривалості, терпіння, наполегливості*. Ви-

тривалість темношкірого етносу обумовлена тяжкою долею та історією його життя на іншому континенті, шлях до якого був непростим: “*atlantic is a sea of bones, my bones, my elegant afrikans connecting whydah and new york, / a bridge of ivory, / seabed they call it*” (Clifton ESEAA, 154). Лексичні одиниці *whydah, new york* є африканським та американським топонімами. У наведеному прикладі ми побачили лінгвокультуреми *atlantic is a sea of bones*, яка змальовує криваві історичні події у житті темношкірого народу. Перевезення рабів здійснювалося у жакливих умовах, перенавантажених рабами кораблях. Оскільки шлях від Африки до США був довгим, це неминуче вело до загибелі африканців, а їхні тіла викидали за борт. Номінативні одиниці *a bridge of ivory; seabed* виражають цінність темношкірої людини як товару подібно до бивнів слонів.

Гноблення та неповага до темношкірої людини в США є загальновідомим. Так, в етнокультурному словесно-поетичному образі “*spat-out purchased kisses*” (Brooks SP, 15) прикметник *spat-out* виражає презирство, обурення, ненависть по відношенню до темношкірого етносу, а дієприкметник *purchased* означає *куплений за гроші*. Враховуючи значення кожного компонента прикладу, вважаємо, що у наведеному вище словесно-поетичному образі виражене лицемірство американського суспільства.

У словесно-поетичному образі “*animals come in all colors. dark meat will roast as fast especially in as whi-te meat the unitedstates of america’s new self-cleaning ovens*” (Madhubuti ESEAA, 203–204) США осмислюється як мікрохвильова піч, що самоочищується (*the unitedstates of america’s new self-cleaning ovens*), тобто здатної до позбавлення себе від всього непотрібного, некорисного та до самовідновлення як організм будь-якої живої істоти. Метафора *animals come in all colors* виражає мультинаціоналізм США, що постійно поширюється. Лексичні одиниці *dark meat* та *whi-te meat* є метафорами темношкірого народу та білого відповідно. Номінативна одиниця *dark meat will roast as fast especially in as whi-te meat the unitedstates of america’s new self-cleaning ovens* виражає фізичну ідентичність представників рас, що ворогують, але не соціальну рівність у суспільстві.

В етнокультурному словесно-поетичному образі “*these fatherless whites come to consciousness with a history of the gun*” (Harper ESEAA, 178–179) номінативна одиниця *fatherless whites* параболічно виражає походження білошкірих американців як нації, країни без етнічних коренів на цій землі, що, у свою чергу, розгортає знання про історію США. Метонімію *fatherless whites* вжито для позначення нації *завойовників, інтервентів, імігрантів*, які витиснули місцеве населення та утворили свою мультинаціональну країну, що виражено номінативною одиницею *with a history of the gun*.

Лінгвокогнітивний та лінгвокультурологічний аналіз етнокультурних словесно-поетичних образів в афро-американській поезії окреслив коло етнокультурних смислів: *виривалість, (не)рівність, пристосованість, жертвовність, самовідачність, непохитність, ворожість, гноблення, печаль, невдача, лицемірство*.

Подальшу перспективу наукового пошуку вбачаємо у виявленні культурологічних особливостей словесних образів-символів, лінгвокогнітивних механізмів їхнього формування в афро-американських віршованих текстах, що сприятиме окресленню культурно-ціннісної картини світу в афро-американській поезії.

Література

1. *Алефиренко Н. Ф.* Поэтическая энергия слова. Синергетика языка, сознания и культуры / Н. Ф. Алефиренко. – М. : Academia, 2002. – 394 с.
2. *Безугла Л. Р.* Когнітивно-прагматичні характеристики імпліцитних смислів у німецькомовному дискурсі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Л. Р. Безугла. – К., 2009. – 28 с.
3. *Белехова Л. І.* Образний простір американської поезії : лінгвокогнітивний аспект : дис. на здобуття наук. ступеня докт. філол. наук : 10.02.04 / Л. І. Белехова. – К., 2002. – 516 с.
4. *Воркачев С. Г.* Концепт как «зонтиковый термин» / С. Г. Воркачев // Язык, сознание, коммуникация. – М., 2003. – Вып. 24. – С. 5–12.
5. *Воробьев В. В.* Лингвокультурология : [монография] / В. В. Воробьев. – М. : Изд-во РУДН, 2008. – 336 с.
6. *Воробьева О. П.* Семантическое пространство художественного текста: интерпретация мира или мир интерпретаций? / О. П. Воробьева // Категоризация мира : пространство и время : материалы науч. конф. – М. : Диалог-МГУ, 1997. – С. 39–40.
7. *Голубовская И. А.* Этнические особенности языковых картин мира : [монография] / И. А. Голубовская. – К. : Киевский университет, 2002. – 293 с.
8. *Єлісова М. О.* Універсальний символ «Світове Дерево» та його мовно-образні парадигми в художніх текстах Бориса Пастернака : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.02 «Германські мови» / М. О. Єлісова. – К., 2006. – 20 с.
9. *Карасик В. И.* Иная ментальность / В. И. Карасик, О. Г. Прохвачева, Я. В. Зубкова, Э. В. Грабарова. – М. : Гнозис, 2005. – 352 с.
10. *Маслова В. А.* Лингвокультурология / В. А. Маслова. – М. : Академия, 2001. – 208 с.
11. *Ніконова В. Г.* Концептуальний простір трагічного в п'єсах Шекспіра : поетико-когнітивний аналіз : дис. на здобуття наук. ступ. докт. філол. наук : 10.02.04 / В. Г. Ніконова. – К. : КНЛУ, 2008. – 558 с.
12. *Петриченко О. А.* Етнокультурна наступність образів першоелементів буття в художній мові М. Гумільова та В. Хлебнікова : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.02 «Російська мова» / О. А. Петриченко. – Київ, 2004. – 20 с.
13. *Приходько А. М.* Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики / А. М. Приходько. – Запоріжжя : Прем'єр, 2008. – 332 с.
14. *Проценко О. О.* Імплікативний простір американської поезії ХХ століття: лінгвокогнітивний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / О. О. Проценко. – Х., 2010. – 20 с.
15. *Самусенко О. М.* Міфопоетичні джерела сугесії в російських телевізійних текстах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.02 «Російська мова» / О. М. Самусенко. – К., 2004. – 20 с.
16. *Слухай Н. В.* Етноконцепти та міфологія східних слов'ян в аспекті лінгвокультурології / Н. В. Слухай. – К. : Київський університет, 2005. – 167 с.
17. *Степанов Ю. С.* Концепты. Тонкая пленка цивилизации / Ю. С. Степанов. – М. : Языки славянских культур, 2007. – 248 с.

18. Телия В. Н. Русская фразеология : семантический, прагматический и лингвокультурологический аспект / В. Н. Телия. – М. : Школа «Языки русской культуры», 1996. – 288 с.

Джерела Ілюстративного матеріалу

Brooks SP – Brooks G. Selected Poems / G. Brooks. – N.Y. : Harper Perennial, 1963. – 127 p.

ESEAA – Every Shut Eye Ain't Asleep: An Anthology of Poetry by African Americans Since 1945 / ed. by : Michael S. Harper and Anthony Walton. – Boston : Little, Brown and Company, 1994. – 327 p.

Komunyakaa NV – Komunyakaa Y. Neon Vernacular: New and Selected Poems / Y. Komunyakaa. – Hanover : University Press of New England, 1993. – 178 p.

Dronyakina N. V. Ethnocultural verbalpoetic images in African American poetry.

This article focuses on revealing linguistic cognitive and cultural properties of the ethnocultural picture of the world in the African American poetry. The ethnocultural picture of the world is represented in ethnocultural verbalpoetic images.

Key words: ethnocultural verbal poetic image, ethnocultural picture of the world, linguocultureme, etnocultural sense, conceptual implications.

Дронякина Н. В. Этнокультурные словесно-поэтические образы в афро-американской поэзии.

В статье рассмотрены лингвокогнитивный и лингвокультурный аспекты исследования этнокультурной картины мира в афро-американской поэзии, которая раскрывается вразновидности этнокультурных словесно-поэтических образов.

Ключевые слова: этнокультурный словесно-поэтический образ, этнокультурная картина мира, лингвокультурема, этнокультурный смысл, концептуальные импликаци.